

ВІДГУК

офіційного опонента на рукопис дисертації Галушак Михайла Михайловича «Військово-політична думка ЗУНР/ЗОУНР (листопад 1918 р. – липень 1919 р)», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю – 07.00.01 – історія України

Новітній державно-соборний процес в Україні, як відомо, був детермінований як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками: воєнними агресіями Росії, Польщі, Румунії, Угорщини, політичним тиском Франції, Великої Британії, США, навіть зовнішньо демократичної Чехословаччини, яка всупереч волі українців інкорпорувала Закарпаття – частину території Західно-Української Народної Республіки. На жаль, відзначення сторіччя Української революції і Соборності України в нашій державі пройшло невиразно і непомітно, а це значить, що влада і соціум не бажають сповна засвоювати трагічні сторінки нашого національного державотворення. Натомість у сусідній Польщі заходи до сторіччя новітнього державотворення несли не лише інформацію для підживлення пам'яті, але й були своєрідним мобілізаційним маркером як для старшого, так і молодого покоління громадян, політиків держави.

Видається, що і відзначення столітнього ювілею ЗУНР теж мало не загальнодержавний, а регіональний характер. Отже, все перелічене ще раз актуалізує проблему вивчення особливостей українського державотворення, особливо у час світових та локальних війн і конфліктів. Особливо це корисно і повчально робити на міждисциплінарному рівні, як це, зрештою, здійснив здобувач Михайло Галушак.

Опонована тема, без сумніву, має не лише наукове, але й суспільно практичне значення як для органів влади та управління, так і командування Збройних сил України, інших силових структур. Щоправда, слово «думка» є не сповна адекватним до тексту, бо йдеться про військово-політичні концепції держави, військову політику та її реалізацію, концепції й результати військового будівництва, а не просто про думку влади і соціуму молодій республіки.

Відрядно, що автор дисертації добре знає і критично аналізує українську і зарубіжну історіографію проблеми, яку розглядає не за школами чи етапами, а проблемно-хронологічними блоками. До дисертаційного аналізу залучено не лише опубліковані, але й неопубліковані різновидові документи з архівів і бібліотечних колекцій України (Києва, Львова) та Канади (Вінніпег). Сподіваємося, що у майбутньому Михайло Галушак опрацює неопубліковані документи влади ЗУНР в архівах Польщі (Архів Актів нових, Центральний військовий архів, Перемиський архів), Чехословаччини (Національний архів з колекцією Музею визвольної боротьби України), Росії (Російський військово-історичний архів), Італії (Архів еміграційного уряду ЗУНР в Українському Католицькому Університеті).

У другому розділі дисертант справедливо відзначає, що концепцію військового будівництва, зокрема формування регулярної армії, провід ЗУНР намагався перейняти від Австро-Угорської монархії: започатковано комплектування Українського війська за територіальним принципом – по трьох військових областях, далі по чотирьох окружних військових командах, які територіально охоплювали райони комплектування піхотних полків австро-угорської армії. Втім, це не завжди вдавалося українській владі, бо значна частина чоловіків призовного віку з волі Відня все ще перебувала на італійському і балканському фронтах. Автор дисертації Михайло Галушак слушно припускає, що план розбудови Українського війська за участю старшин-українців та іноземних фахівців фактично розробив і обґрунтував Микола Маринович. Здобувач на основі офіційних документів ЗУНР обґрунтував і виокремив три етапи розбудови Збройних сил ЗУНР. Перший: дев'ять днів листопада 1918 р., коли формувалося перше і єдине військове командування в особі Української генеральної команди; другий: 9 листопада 1918 р. – 9 червня 1919 р., коли військову владу поділено між міністерством військових справ і Генштабом на тилову і фронтову. Третій період, на думку автора, започаткувало проголошення диктатури, а завершив відхід Галицької армії за Збруч.

Оскільки ЗУНР/ЗОУНР як державно-політичний проект існував до 1923 р., то очевидно треба було бодай штрихом означити політику еміграційного уряду ЗУНР щодо захисту чи відновлення української державності на окупованих землях, вказати на роль та місце війська, військового будівництва у вказаному процесі. Я наголошую на цьому, бо в польській історіографії та суспільній думці домінує концепція ЗУНР («українського замаху») лише в часових рамках 1918–1919 рр. Позатим чималий конкретно-історичний матеріал із цієї проблеми можна почерпнути з декількох еміграційних проектів Конституції ЗУНР.

Дискусійною, на нашу думку, є авторська теза про те, що у воєнній стратегії ЗУНР можна спостерігати еволюцію від орієнтації на українські сили до прагнення здобути міжнародну підтримку Антанти. Видається, що досвідчені провідники ЗУНР, багаторічні депутати Віденського парламенту і послы Галицького сейму від перших кроків своєї нової політичної діяльності прагнули здобути морально-політичну і військово-технічну підтримку у Парижі, Лондоні, Вашингтоні, Римі, Празі, Будапешті, Бухаресті, про що свідчили дипломатичні акції галицьких політиків. Не секрет, що навіть після злуки з УНР у середовищі галицького політикуму неодноразово розглядалася ідея творення федерації чи конфедерації з Чехословацькою республікою; на антипольському ґрунті були певні контакти із представниками радянської Росії.

Здобувач детально і загалом об'єктивно реконструював процес формування Українського війська, зокрема його фронтової частини – Галицької армії. Проте не завжди цей організаційно-управлінський процес показав через призму нормативно-правових актів, ініціатив командирів Галицької армії. І тут у нагоді дисертантові стала би історико-правова монографія львівського генерала В. Ортинського «Силкові структури Західно-Української Народної Республіки» (Львів, 2004).

Відрядно, що автор дисертації детально і скрупульозно відтворює військову термінологію доби ЗУНР. Зокрема, показує хронологію та авторство різних військових термінів і назв, наприклад, командувача Українського

війська (Наказний отаман, Командуючий, Головнокомандувач, Начальний вождь військ). Водночас недоречним (але не помилковим) вважаємо вживання термінів «офіцер», «рядовий солдат» (с. 107) до старшин і стрільців Українського війська, Галицької армії.

Добре виписано в роботі повноваження окремих військових органів, військових підрозділів, наприклад Військової канцелярії, діяльність якої недостатньо узагальнювалася іншими авторами.

Оригінальним є четвертий розділ дисертаційної праці, де викладено бойові дії корпусів і бригад, окремі операції Галицької армії та супротивного війська. Однак при цьому головний наголос здобувачеві треба було би робити не на цифрах і фактах, а на стратегічних планах, тактиці ведення операцій, згадати їхніх творців.

Відродно і те, що здобувач Михайло Галушак не ігнорує військово-аналітичні та мемуарні публікації опонентів – польських військовиків, експертів, політиків – Ю. Пілсудського, Л. Мончинського, Т. Розвадовського, В. Гуперта, Ю. Сопотницького та інших, які дозволяють також частково реконструювати військово-політичні плани керівництва Польщі, командування польської армії.

Зрозуміло, що вказані опонентом зауваження та пропозиції не підважують високий рівень вказаної кандидатської дисертації, а останні ухвали Польського сейму і сенату щодо недавньої української історії лише підтверджують необхідність студій, які би об'єктивно аналізували дискусійні питання українсько-польських міждержавних і міжетнічних відносин у новітню добу, зокрема в ході відродження національних державностей.

Основні положення та висновки дисертації сповна апробовані на наукових конференціях та фахових наукових виданнях.

Матеріали опонованої дисертації можуть бути використані при написанні узагальнюючих та спеціальних праць з новітньої історії України та Польщі, їхніх Збройних сил, а також при підготовці навчально-виховних заходів у силових структурах держави.

Вважаю, що дисертація «Військово-політична думка ЗУНР/ЗОУНР (листопад 1918 р. – липень 1919 р)» є завершеною самостійною науковою працею з новітньої історії України, яка виконана на належному фаховому рівні, відповідає вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України, а її автор Галушак Михайло Михайлович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

М.Р.Литвин,
офіційний опонент,
доктор історичних наук, професор,
завідувач Центру дослідження
українсько-польських відносин
Інституту українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України

25 вересня 2019 р.

